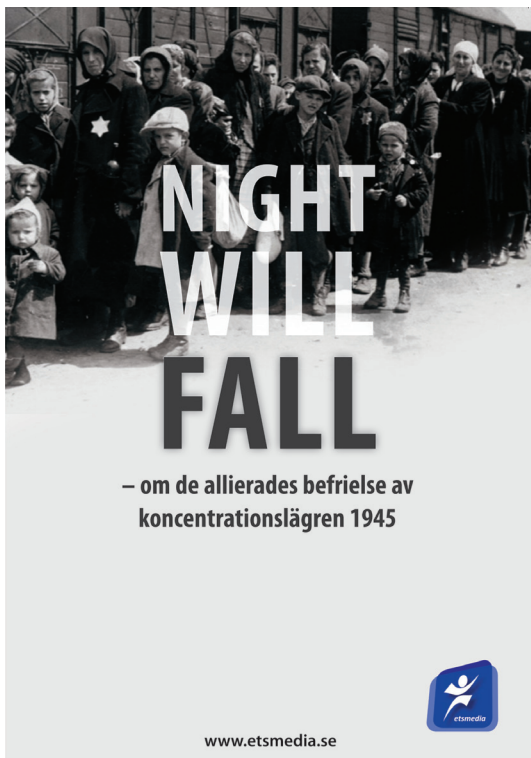

FILMHANDLEDNING

Night Will Fall

– om de allierades befrielse av koncentrationslägren 1945

Handling

Andra världskrigets koncentrationsläger befriades av de allierade 1945 och allt dokumenterades på film. Soldaterna hade aldrig kunnat förbereda sig på de fruktansvärda scener som mötte dem.

Filmerna skulle bli avgörande i de internationella tribunaler som fällde många av de ansvariga nazisterna för krigsbrott. Utan filmerna hade ord stått mot ord och förövarna hade sannolikt gått fria. Ingen som har sett bilderna kan förneka att Förintelsen ägt rum.

Filmmaterialet från brittiska, amerikanska och sovjetiska krigskameror skapar tillsammans med de starka ögonvittnesskildringarna från soldater och överlevande, en unik inblick i nazisternas värsta illdåd.

FILMFAKTA

ÄMNE: Historia

ÅLDER: Från 15 år (Gy)

SPELTID: 75 min

TAL: Engelska

TEXT: Svenska

REGI: André Singer

PRODUKTIONSÅR: 2013

PRODUKTIONS LAND: Storbritannien

ARTIKELNR: ETS5062

Undervisningen ska behandla följande centrala innehåll:

Historia Gymnasiet

- Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen i Sverige och globalt samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välbefinnande, internationellt samarbete, mänskliga rättigheter, jämställdhet, men också kolonialism, diktaturer, folk-mord, konflikter och ökat resursutnyttjande. Långsiktiga historiska perspektiv på förändrade maktförhållanden och olika historiska förklaringar till dem.

- Historiskt källmaterial som speglar människors roll i politiska konflikter, kulturella förändringar eller kvinnors och mäns försök att förändra sin egen eller andras situation. Olika perspektiv utifrån till exempel social bakgrund, etnicitet, generation, kön och sexualitet.

- Hur individer och grupper använt historia i vardagsliv, samhällsliv och politik. Betydelsen av historia i formandet av identiteter, till exempel olika föreställningar om gemensamma kulturarv, och som medel för påverkan i aktuella konflikter.

- Granskningar och tolkningar av historiskt källmaterial, till exempel arkivmaterial, pressmaterial och databaser, som utgångspunkt för behandling av historiska frågeställningar.

Samhällskunskap Gymnasiet

- De mänskliga rättigheterna, vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.

- Folkkrätten i väpnade konflikter. Den internationella humanitära rätten och skyddet för civila i väpnade konflikter.

Eleverna ska i samhällskunskap ges förutsättningar att utveckla:

1. Kunskaper om demokrati och de mänskliga rättigheterna såväl de individuella som de kollektiva rättigheterna, samhällsfrågor, samhällsförhållanden samt olika samhällens organisation och funktion från lokal till global nivå utifrån olika tolkningar och perspektiv.

2. Kunskaper om historiska förutsättningar betydelse samt om hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.

3. Förmåga att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.

Ur Lgy11

FILMHANDLEDNING

Night Will Fall

– om de allierades befrielse av
koncentrationslägren 1945

Denna film innehåller starka bilder. Innan ni startar en diskussion kring filmen är det viktigt att läraren/ledaren går igenom handledningen och tänker på hur man ska hantera diskussionen och svaren.

DISKUSSIONSFRÅGOR

Kriget och lägren

- Vad tyckte du om filmen? Är det en viktig film?
- Vad fick du se?
- Har du sett liknande bilder från kriget förut?
- Hade du svårt att ta in bilderna?
- Kan du beskriva lägren och den syn som soldaterna möter. Vad är det de får se?
- Vilka av de läger som visades i filmen hade du hört om innan?
- Känner du till fler koncentrationsläger från andra världskriget?
- Vad fanns det för olika sorters läger? Vad hade de för funktioner?
- Vilka var ansvariga för driften av de olika lägren?
- Vad betyder SS? Vad vet du om dem?
- I filmen berättar de att fångarna hade nummer tatuerade på sig. Varför tror du?

Ovanför grindarna till koncentrationslägret Buchenwald stod det "Jedem das Seine".

- Vad är en paroll?
- Vad betyder "Jedem das Seine" på svenska?
- Diskutera innebörden av parollen och varför nazisterna valde just det valspåket?
- Vad hade judarna gjort sig skyldiga till, vad var deras brott, enligt nazisterna?

Ovanför grindarna till bland andra koncentrationslägren Auschwitz och Dachau stod en annan paroll. "Arbeit macht frei".

- Vad betyder det på svenska?
- Diskutera innebörden av denna paroll och varför nazisterna använde just den?

FAKTARUTA

SS

SS är en förkortning för Schutzstaffeln, "skyddsgrupper" som var ett nazityskt halvmilitärt kampförbund med ursprung i Hitlers personliga livvakt. Chef för detta garde var från 1929 Heinrich Himmler. SS hade hand om koncentrationsläger och polismakt, särskilt hemliga polisen, Gestapo. Med lägerfångar som arbetare drev det en rad företag. SS skulle utgöra en raselit och nazistpartiets hårda kärna. Medlemmarna skulle vara av rent arisk börd och ha de egenskaper som ansågs utmärka den nordiska människan. Blind lydnad mot Hitler och hänsynslös hårdhet mot stats- och rasfiender var SS-moralens grundbud.

NAZITYSKA KONCENTRATIONSLAGER

De nazityska lägren förvaltades av SS. Det ursprungliga syftet med dem var att isolera "stats- och rasfiender" och tysta oppositionen. Politiska fångar blandades med kriminella, och internerna behandlades brutalt. Under kriget växte lägersystemet kraftigt och tog emot fångar även från ockuperade länder, särskilt polacker och sovjetmedborgare. Många interner användes som slavarbetare i industrin. Vissa blev försökskaniner i medicinska experiment. Dödligheten i lägren på grund av sjukdomar, umbäranden och misshandel blev mycket hög. Lägerpersonalen bestod av 40 000 män och kvinnor ur SS jämte många östeuropeiska vakter. Kriminella interner sattes ofta till förmän (Kapos) för sina medfångar.

FÖRINTELSELÄGER

Förintelseläger är ett koncentrationsläger för systematisk utrotning av människor särskilt judar och zigenare, i enlighet med den nazistiska politiken. Dessa anlades från årsskiftet 1941–42 för att systematiskt gasa ihjäl judar och andra "undermänniskor". Alla läger i själva Tyskland var koncentrationsläger och inte förintelseläger. Dessa anlades i Polen, såsom Auschwitz och Treblinka.

STATISTIK

Statistiken i sammanhanget är osäker. Sociologen Eugen Kogon uppger i sin bok "SS-staten" följande: ca 7,2 miljoner människor fördes till koncentrationsläger. Av dem mördades ca 5,5 miljoner i förintelselägren. Nära 1,2 miljoner dog på andra sätt. Bara drygt 0,5 miljoner överlevde. Som mest innehöll lägren 0,7-1 miljon fångar.

Källa: NE

FILMHANDLEDNING

Night Will Fall

– om de allierades befrielse av koncentrationslägren 1945

FAKTARUTA

KONCENTRATIONS- OCH FÖRINTELSELÄGER

BERGEN-BELSEN

En plats för ett tyskt koncentrationsläger under andra världskriget, beläget ca 20 km nordväst om Celle i Tyskland. Bergen-Belsen upprättades 1940 som krigsfängeläger och var från 1943 även transitläger för judiska fångar. Vid krigsslutet rymde lägret över 40 000 fångar, av vilka ett stort antal senare avled trots vård. Under kriget dog mellan 30 000 och 40 000 fångar i Bergen-Belsen av svält och sjukdom; ett av dessa offer var Anne Frank.

AUSCHWITZ

Auschwitz är det tyska namnet på staden Oświęcim i södra Polen. 1940 blev det en plats för det mest beryktade av de nazistiska koncentrations- och förintelslägren. Auschwitz och angränsande läger hade olika funktioner. Auschwitz I var sålunda byggt för politiska fångar, och Auschwitz III var ett arbetsläger, som försåg omgivande tyska industrier med tvångsarbetskraft. I slutet av 1941 anlades Auschwitz II; Birkenau, för att fungera som förintelsläger. Från 1942 mördades här systematiskt mellan 1,2 och 1,6 miljoner människor, främst judar, i gaskammare.

BUCHENWALD

Buchenwald var ett av de första och största nationalsocialistiska koncentrationslägren, beläget ca 7 km nordväst om Weimar, Tyskland. Buchenwald upprättades 1937 och ska fram till 1945 ha hyst närmare 239 000 fångar. Huvuddelen av dem fullgjorde tolvtimmarsskift dygnet runt som slavarbetare i kringliggande fabriker. I Buchenwald fanns ingen gaskammare, men hundratals fångar dog varje månad på grund av sjukdomar, utmattning och misshandel, eller avrättades. Lägret inrymde också en avdelning för "medicinsk forskning".

DACHAU

Dachau är en stad i delstaten Bayern, Tyskland, 20 km nordväst om München. År 1933 upprättades här ett av de första nazistiska koncentrationslägren. Dachau utvecklades till en modell för övriga koncentrationsläger. Hit fördes politiska fångar, judar, romer, Jehovas vittnen och homosexuella. Lägret hyste från 1933 till 1945 206 000 registrerade fångar.

TREBLINKA

Treblinka var ett nazityskt förintelsläger 1942–43, beläget ca 75 km nordöst om Warszawa. Lägret inkluderade 13 gaskammare. I Treblinka mördades 870 000 människor, mest polska judar, men bland offren fanns även 29 000 icke-polska judar och 2 000 romer.

Källa: NE

De säger i filmen att efter att de befriade fångarnas basbehov tillgodosatts, såsom mat, vila och värme, blev kläder en medicinsk nödvändighet. Att klä sig blev en del av läkeprocessen.

• Varför tror du? Diskutera!

Krigets konsekvenser

- Vad var Sidney Bernstein och Alfred Hitchcocks syfte med *German Concentration Camps Factual Survey*? Vad ville de uppnå med filmen?
- Vem skulle filmen visas för?

Ju längre tid som gick blev *German Concentration Camps Factual Survey* mer och mer "politiskt besvärande".

• Varför? Vad anger filmen för skäl till att Hitchcocks och Bernsteins film inte visades till slut? Diskutera!

"Överlevarna var en komplicerande faktor i det skiftande politiska klimatet", säger berättarrösten i filmen.

- Vad åsyftades?
- Hur menade de allierade att filmen skulle få för konsekvenser om den visades?
- Vart ville de judiska f.d. fångarna?
- Vad blev konsekvenserna för de judiska f.d. fångarna?

De säger även i filmen att relationerna mellan länderna, speciellt relationen med Tyskland var viktig för att tillsammans kunna ha en enad front mot Sovjetunionen.

- Vad känner du? Finns det högre och större skäl för att inte agera rätt mot människor i nöd?
- Skulle man kunna jämföra filmen med liknande konflikter eller samhällsproblem som existerar i dag? Diskutera!
- Visades Hitchcocks och Bernsteins film till slut?
- Hur och var?
- Vad är en tribunal?
- Hur skiljer sig deras film mot den film som gjordes av Billy Wilder?

FILMHANDLEDNING

Night Will Fall

– om de allierades befrielse av koncentrationslägren 1945

Vi och dom

Hitchcock ville visa världen hur stora de geografiska avstånden var mellan koncentrationslägren och det vanliga liv som pågick utanför.

- Hur stora var avstånden, menar filmen?
- Hur beskriver filmen landskapet utanför lägret?
- Vad säger filmen om människorna som bodde runt omkring? Till exempel när de kommer för att få en visning av lägren?
- Hur förhöll sig allmänheten till det som hände? Hur mycket visste människorna och hur mycket ville de veta?
- Hur kunde det komma sig att allmänheten accepterade att detta blev en del av vardagen? Hur kunde dessa världar existera sida vid sida och så nära varandra?
- Kunde människor ha gjort något för att förhindra det som skedde? Diskutera!

Det var 1933, när nazisterna kom till makten som judarnas rättigheter i samhället gradvis började att inskränkas genom att nya lagar instiftades. Förklaringar från de som anklagades för krigsförbrytelser försvarade sig ofta med att de enbart lydte order och följde de gällande lagarna.

- Finns det rättigheter som är oberoende av rådande lagar och system?
- Vad har man för skyldighet som medmänniska?
- Står man utan skuld om man inte opponerar sig mot förtryck och orättvisor?

FAKTARUTA

FOLKRÄTT

Folkrätten är en del av s.k internationell rätt. Internationell rätt kan beskrivas som regler som styr hur stater ska agera mot varandra, medan folkrätten är till för att skydda folket inom länderna. Folkrätten består av två delar: den internationella humanitära rätten (ofta kallad krigets lagar) och mänskliga rättigheter. Den internationella humanitära rätten gäller bara under krig medan mänskliga rättigheter alltid ska respekteras.

DEN INTERNATIONELLA HUMANITÄRA RÄTTEN

Krigets lagar är de regler som stater har kommit överens om för att skydda människor och minska mänskligt lidande under krig. Syftet med den humanitära rätten är att skydda personer som inte deltar i kriget, såsom civila, sårade soldater och krigsfångar och ge skydd åt de stridande. De viktigaste reglerna och lagarna finns i Genèvekonventionerna. 194 stater har anslutit sig till dessa. Nationella och internationella domstolar kan utdöma straff för tre typer av internationella förbrytelser; krigsförbrytelser, folkmord och brott mot mänskligheten.

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

FN, Förenta Nationerna, bildades efter andra världskriget med syftet att förhindra en liknande tragedi i framtiden. De mänskliga rättigheterna fastställdes i sin moderna form av FN 1948. Förklaringen innehöll 30 artiklar som säger att alla människor har rätt till ett liv i frihet, utan nöd, fruktan eller förtryck. Ingen människa ska godtyckligt kunna gripas, torteras eller avrättas. Alla ska ha rätt till mat, sjukvård och utbildning. Detta ska gälla för alla människor, oavsett vem man är eller var man kommer ifrån.

Utöver FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna har det tillkommit sju centrala konventioner på området.

Källa: NE, Röda korset och Amnesty International

David Dimpleby säger i filmen som reaktion på hans far Richard Dimplebys radioreportage att: "This could be you, anywhere, if civilisation breaks down."

- Finns det några specifika faktorer som möjliggjorde Förintelsen?
- Var det just då, just där? Eller kan det ske igen? Har det skett igen?
- Vad har det sedan andra världskriget vidtagits för åtgärder för att förhindra att det sker igen?
- Kan vi som individer göra något för att förhindra att det sker igen? Diskutera med övriga klassen!

FILMHANDLEDNING

Night Will Fall

– om de allierades befrielse av koncentrationslägren 1945

Verklighet och fiktion

- Vad är autenticitet?
- *Night Will Fall* är en dokumentärfilm. Hur vet man det?
- Hur är filmen gjord? Vad har den använts sig av för formgrepp?
- Vilka är filmens källor som ska ge filmen dess autenticitet?
- Hur förhåller sig filmen till fakta? Behöver vi vara kritiska till filmens material?
- Hur kan och ska vi förhålla oss kritiska till dokumentärt material?
- Ger filmen dig någon ny kunskap? Någon ny förståelse?
- Vems perspektiv har filmen? Vilka får komma till tals? Är filmen objektiv?
- Behöver *Night Will Fall* vara objektiv? Finns det något som väger upp dess subjektivitet?
- Vilka spelfilmer om andra världskriget har du sett?
- Har spelfilmen bidragit till att forma vår bild av denna historiska händelse?
- På vilket sätt skiljer sig denna dokumentär mot spelfilmer som skildrar Förintelsen?
- Kan en spelfilm skildra det som hände med samma autenticitet?
- Kan spelfilmen bidra till något hos publiken som inte en dokumentär kan?

Hitchcock hade sagt när han fick se det filmade materialet; "How can we make that convincing?"

- Vad var det som gjorde att han hade problem med autenticiteten?
- Vad gjorde Hitchcock för att förhindra misstankar om trickfilmning. Kan du ge några exempel?
- Hur är din uppfattning av filmen? Är den autentisk?

UPPGIFTER

Fiktion och verklighet

Gör en analys av en spelfilm om andra världskriget. Hur har filmen gjorts, vilka grepp använder sig filmen av? Hur förhåller sig filmen till fakta? Är filmen objektiv eller subjektiv? Vilka är karaktärerna och hur skildras dem? Är de alltigenom goda, alltigenom onda? Hur kan man beskriva filmen formmässigt gällande foto, musik, klippning och tempo? Vill den berätta något mer än vad man ser? Är det något den utesluter? Vad ger filmen för bild av historien?

GRUPPUPPGIFTER

Organisationer för mänskliga rättigheter

Det finns internationella organisationer i vårt samhälle som arbetar för att på olika sätt uppmärksamma, motverka, förhindra och på plats avhjälpa orättvisor i världen och människor i nöd. Dela in klassen i grupper och låt dem ta reda på vad olika organisationer står för och hur de arbetar. Exempelvis Röda korset, Amnesty International, Rädda barnen, Human Rights Watch, UNICEF, Läkare utan gränser, Plan Sverige, UNHCR och Oxfam.

FN:s konventioner om mänskliga rättigheter

Dela upp klassen i grupper och tilldela dem varsin konvention av FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Hur har situationen sett ut historiskt i Sverige för de som konventionen riktar sig mot? Hur ser situationen ut i Sverige i dag för de som konventionen riktar sig mot? I resten av världen? Hur har man i det svenska samhället vidtagit åtgärder för att möta konventionen? Brister det svenska samhället på något sätt? Vad finns det för organisationer som arbetar för att se till att konventionen följs?

Genèvekonventionerna

Låt eleverna läsa på om Genèvekonventionerna. Finns det konflikter i dag eller efter andra världskriget som har ansetts bryta mot den internationella humanitära rätten? Dela in klassen i grupper och låt dem välja en konflikt och ta reda på utifrån media och faktakällor om konflikten har brutit mot den internationella humanitära rätten. Låt arbetet ha en sammanfattning av konflikten och en analys där Genèvekonventionerna applicerats.

LÄNKAR

FN:s konventioner om mänskliga rättigheter

<http://www.regeringen.se/informationsmaterial/2012/01/a11.017/>

Genèvekonventionerna

<https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreatiesByTopics.xsp>